

آسیب شناسی اجتماعی

در نیروهای مسلح

مقدمه

■ از جمله معضلاتی که بشر همواره با آن مواجه بوده، مسأله «جرم و آسیب های اجتماعی» است. تقریباً هیچ جامعه ای یافت نمی شود که در آن جرمی به وقوع نپیوندد. البته نوع و میزان جرم از یک جامعه به جامعه دیگر متفاوت است اما یک اصل قطعی وجود دارد که در همه جوامع، قوانین نقض می شوند و کشور ما هم از این اصل مستثنا نیست. در دهه های اخیر، به علت رشد جمعیت و گسترش مسأله شهرنشینی، میزان وقوع جرم هم در کشور ما افزایش یافت. متناسب با رشد جمعیت کشور، نیروهای نظامی که شکل مدرن و سازمان یافته آن ها از اوایل قرن جاری در کشور ما به وجود آمد، گسترش چشمگیری پیدا کرد و در دو دهه اخیر، با ظهور انقلاب اسلامی و جنگ تممیلی، نیاز بیشتری به وجود نیروهای مسلح کارآمد اساس شد و نیروهای مسلح از جهت کمی افزایش یافتند. به تبع افزایش تعداد این نیروها، تلف و جرم هم در این نیروها رو به فزونی نهاد.

سازمان نیروهای مسلح: از آن جا که در بحث ماضی تأکید ما بر آسیب شناسی در نیروهای مسلح می باشد. بنابراین لازم است اشاره ای گذرا به نیروهای مسلح داشته باشیم. همان طور که می دانیم، نیروهای مسلح یک سازمان محسوب می شوند و مشخصات یک سازمان را دارند. از نظر گالبرایت، قدرت نظامی از سه رکن اصلی سلاح، سازمان و نیرو تشکیل می شود. سازمان های نظامی در جوامع معاصر، از سه منبع اصلی: قدرت دو منبع مالکیت و سازمان را کاملاً در اختیار دارند و عنصر شخصیت گمراگ شده است. در واقع قدرت نظامی، سه بعد عقلانی، اساسی و بدنی دارد که بعد عقلانی، موجب می شود که اندیشه منگیدن تقویت شود. بعد اساسی، موجب می شود مسارت منگیدن زیاد شود و بعد بدنی، نیروهای جسمانی لازم را برای آن فراهم سازد. اهمیت نیروهای فردی و انسجام اجتماعی آنان، همراه با انگیزه های درونی در پیکره قدرت نظامی، مسأله ای نیست که با متمرکزم شدن، پیچیدگی شدید سازمان و تکامل سلاح های جنگی، به فراموشی سپرده شود. در واقع، هنوز ایمان و دلبستگی نیروها به سازمان خود و اعتقاد به منگیدن، مهمترین رکن در نیروهای مسلح محسوب می شود که اگر این رومیه دچار آسیب شود، کارایی ارتش ها کاهش می یابد. نظر "هانتینگتون"، ارتش امروز، دارای چهار ویژگی است: ۱- تفصیل در مدیریت سلاح، ۲- وابستگی به دولت ۳- به هم پیوستگی در درون، ۴- ایدئولوژی روح نظامی که منجر به تبعیت فرد از فواست های گروهی و نیز برقراری نظم و انضباط می شود. ■

معانت حقوقی و قضایی سازمان قضایی ن. م

جرایم و آسیب در نیروهای مسلح

همان طور که اشاره شد، کارایی یک ارتش ارتباط مستقیم با روحیه افراد و نگرش آن‌ها نسبت به سازمان دارد. در صورتی که نیروها از نگرش مثبتی برخوردار باشند، رفتارهایشان بهنجار خواهد بود و از هنجارهای سازمان نیز تبعیت خواهند کرد اما اگر نگرش منفی داشته باشند، این نگرش تأثیر مستقیمی بر رفتار آن‌ها خواهد گذاشت و در نتیجه، مرتکب رفتارهای نامعقولی مانند ارتکاب جرم خواهند شد و این امر، ارکان نیروهای مسلح را تزلزل خواهد کرد. برای رفع این آسیب، باید در درجه اول، نگرش‌های افراد نسبت به سازمان مثبت باشد و در درجه دوم، شرایط خدمتی و محیط خدمت برای افراد خوشایند باشد.

انواع جرایم در نیروهای مسلح

جرایم در نیروهای مسلح به دو دسته اصلی تقسیم می‌شوند:

۱- جرایم عمومی: کلیه رفتارهایی هستند که در جامعه و نیروهای مسلح به طور مشترک جرم محسوب می‌شوند، به عنوان مثال: سرقت، اختلاس، جعل و غیره.

۲- جرایم خاص: جرایمی هستند که تنها در نیروهای مسلح جرم محسوب می‌شوند و خارج از نیروهای مسلح، جرم تلقی نمی‌شوند، جرایمی مانند: فرار از خدمت، لغو دستور، ترک پست و... این گونه جرایم در جامعه، جرم محسوب نمی‌شوند و اما چرا قانونگذار، رفتارهایی مانند ترک پست، خوابیدن سرپست و لغو دستور را به عنوان جرم تلقی می‌نماید؟ باید علت آن را در اهمیت نیروهای مسلح و اقتدار آن را دانست. یک نیروی نظامی، باید از قدرت و کارایی بالایی برخوردار باشد تا هر زمان که احساس نیاز شد، امکان اعمال قدرت در سلسله مراتب وجود داشته باشد. اما جرایم و تخلفات، منجر به کاهش اقتدار نظامی و در نهایت عدم کارایی نیروهای مسلح می‌شوند.

در واقع می‌توان گفت، ارتشی کارا تر است که در زمان لازم، قدرت مانور بهتری را داشته باشد و این امر محقق نمی‌شود، مگر این که

ناپهنجاری‌ها به حداقل ممکن برسد.

تقسیم بندی عوامل جرایم نظامی

با بررسی عوامل جرایم در سازمان قضایی، مشخص گردید عواملی که در بروز جرایم مؤثر هستند، به چند دسته اصلی تقسیم می‌شوند:

۱- عوامل درون سازمانی: کلیه عواملی که در داخل یگان‌ها بر بروز جرایم تأثیر گذارند.

۲- برون سازمان: عوامل خارج از یگان‌ها، مانند: عوامل خانوادگی، اقتصادی.

۳- درون فردی: عواملی که به ویژگی‌های فردی و شخصی فرد مرتبط می‌شوند.

۴- میان فردی: روابطی که یک فرد نظامی با همکاران یا افراد مافوق دارد.

انواع پیشگیری:

در خصوص پیشگیری از وقوع جرم، سه نوع پیشگیری را می‌توان از هم تفکیک نمود:

۱- پیشگیری وضعی: کلیه فعالیت‌هایی که منجر به کاهش فرصت مجرمانه می‌شوند. در این رابطه می‌توان به اعمالی اشاره کرد که فرصت انجام عمل مجرمانه را از افرادی می‌گیرند یا در این رابطه می‌توان به طراحی سازه‌ها و ساختمان‌ها اشاره نمود.

۲- پیشگیری قضایی: کلیه اقداماتی که منجر به افزایش هزینه ارتکاب جرم می‌گردند. همان طور که در بالا اشاره شد، مجرمین با محاسبه هزینه و منفعت جرم، دست به ارتکاب جرم می‌زنند. بنابراین، هر چه میزان هزینه جرم (مجازات) بیشتر باشد، امکان ارتکاب جرایم بیشتر است. لذا باید بیشتر به راه‌های فرار از مجازات توجه کرد. به نظر می‌رسد قانون‌گذار با تدوین قوانین جدید، باید هزینه‌های جرایم را افزایش دهد.

۳- پیشگیری اجتماعی: پیشگیری اجتماعی را می‌توان کلیه اقداماتی دانست که منجر به کاهش ارزش هدف می‌گردد در آسیب‌شناسی و آسیب‌زدایی مهمترین اصل، در واقع پیشگیری اجتماعی به معنای از بین بردن زمینه‌های ارتکاب جرم است.

پیشگیری اجتماعی میان متغیرها درون

سازمانی، برون سازمانی و درون فردی عوامل زیادی وجود دارد که سبب بروز جرایم می‌شوند این عوامل دارای ابعاد گسترده‌ای است و زمانی که با هم تلفیق می‌شوند جرایم بروز پیدا می‌کند پیشگیری اجتماعی به دایره گسترده‌ای از اقدامات اجتماعی، اقتصادی، روانی تلقی می‌شود که باید در سطح جامعه و یگانی انجام گیرد تا آمار جرم به حداقل برسد.

سابقه بررسی جرایم نظامی

سازمان قضایی نیروهای مسلح در بررسی جرایم نظامی ابتدا با توجه به نیازها و امکانات موجود، ۱۶ جرم مهم را برای بررسی انتخاب نمود. ملاک انتخاب ۱۶ جرم، فراوانی و اهمیت آن‌ها بود. تعدادی از جرایم هستند که فراوانی آن‌ها به میزان بالاست، مانند فرار از خدمت، لغو دستور، ترک پست و... تعدادی از جرایم هستند که اگر چه آمار آن‌ها در سطح نیروهای مسلح، در حد بالایی نیست اما اهمیت آن‌ها از سایر جرایم بیشتر است مانند قتل و خودزنی. با انتخاب این ۱۶ جرم و اولویت بندی آن‌ها بر نامه پنج ساله اول از سال ۱۳۷۷ شروع شد و تا سال ۱۳۸۱ ادامه داشت.

با بررسی عوامل وقوع جرم از طریق مصاحبه و پرسش نامه با فرماندهان و مسئولین محترم نیروهای مسلح و همچنین، نیروهای پایور و سرباز در یگان‌ها و مجرمین زندانی، عوامل ارتکاب جرایم تا حدودی مشخص گردید و پس از شناسایی عوامل راهکارهای کاهش جرایم نیز مشخص گردید.

نکته حائز شرح در بررسی عوامل جرایم موجود عوامل مشترک در بروز جرایم است، داده‌های تحقیقات نشان داده که بعضی از عوامل در بروز چند جرم مشترک و ملی هستند که مختص یک جرم هستند. بنابراین، لازم است که برای کاهش جرایم، به هر دو دسته عوامل توجه کرد.

با توجه به این که برای هر یک از جرایم ۱۶ گانه تحقیقی مستقلی انجام گرفت در شماره‌های آینده خلاصه‌ای از عوامل مؤثر بر هر یک از جرایم مهم نیروهای مسلح مورد بررسی قرار می‌گیرد.